

MALWINA TREDER

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

RELACJONOWANIE PRZEZ MEDIA PRZEBIEGU PROCESU KARNEGO – ZAGADNIENIA WYBRANE

1. WSTĘP

Mass media, czyli prasa, radio, telewizja, jak również portale internetowe to narzędzie społeczeństw do natychmiastowego powielania informacji na szeroką skalę. Skupiają one uwagę odbiorców na wydarzeniach, ludziach i organizacjach, które są uważane przez nich za istotne. Od początku powstania mediów na skalę globalną pojawiają się tam wszystkie tematy, które są postrzegane jako ważne. Funkcją mediów jest więc między innymi znajdowanie, redagowanie i przekazywanie informacji na temat tego, co w danym momencie dzieje się w ramach i wewnątrz społeczeństwa, jak i w obrębie jego otoczenia. Nie mniej ważna jest również funkcja interpretacyjna, przez co rozumie się także tłumaczenie i rozumienie rzeczywistości oraz edukowanie na podstawie tego rozumienia w swoich przekazach¹.

Zgodnie z komunikatem z badań opublikowanych w 2023 r. przez Centrum Badania Opinii Społecznej dorośli Polacy wskazywali, że wiedzę na temat tego, co dzieje się w kraju i na świecie, czerpią głównie z telewizji (49%) i Internetu (37%), zaś o wiele mniejszym zainteresowaniem

¹ B. KICIOR, *Po co nam media – po co my mediom? Funkcje i oddziaływanie mediów masowych w społeczeństwie*, «Konteksty Społeczne» 6.11/2018, s. 55-59.

w tym kontekście cieszą się radio (6%) i prasa (1%). Niewielu wśród badanych wskazywało, że informacje te pozyskują od innych osób, bowiem było to zaledwie 3%².

Zainteresowanie mediów procesami sądowymi wciąż wzrasta, zaś informacje na temat przebiegu poszczególnych spraw są na porządku dziennym w przestrzeni publicznej zarówno na poziomie krajowym, jak i lokalnym³.

Celem niniejszego artykułu jest analiza przepisów związanych ze standardami relacjonowania procesów karnych przez media oraz odpowiedź na pytanie, czy obowiązujące w Polsce ramy prawne uwzględniają poszanowanie podstawowych zasad procesu karnego, jakimi są domniemanie niewinności i jawności rozprawy, potrzebę informowania społeczeństwa przez media na temat spraw budzących zainteresowanie oraz ochronę praw wszystkich uczestników postępowania. Z tego względu przeanalizowane zostały nie tylko regulacje zawarte w ustawie z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego⁴, lecz także w ustawie z 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe⁵ z uwzględnieniem stosownych regulacji aktów o randze międzynarodowej. By osiągnąć cel opracowania, posłużono się metodą dogmatycznoprawną oraz wykorzystano literaturę przedmiotu.

2. ZASADA DOMNIEMANIA NIEWINNOŚCI I JAWNOŚCI ROZPRAWY

W pierwszej kolejności zasadne jest zaprezentowanie zasady domniemania niewinności. Została ona wyrażona w art. 5 § 1 k.p.k., w myśl którego oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki wina jego nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem. Jest to jedna z najważniejszych zasad procesu karnego, która ma swe podstawy w art.

² Centrum Badania Opinii Społecznej, Komunikat z badań, nr 68/2023, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2023/K_068_23.PDF [dostęp 16 stycznia 2024 r.].

³ M. TOMKIEWICZ, *Udział przedstawiciela społecznego w procesie karnym*, «Prokuratura i Prawo» 7-8/2012, s. 118.

⁴ Tekst jedn. Dz. U. z 2024 r. poz. 37 ze zm.; dalej: k.p.k.

⁵ Tekst jedn. Dz. U. z 2018 r. poz. 1914; dalej: pr. pras.

42 Konstytucji RP. Co istotne, domniemaniem niewinności chroniony jest nie tylko oskarżony, lecz także każdy człowiek⁶. Oczywiście jest, że regulacja ta kierowana jest głównie do wszystkich organów władzy publicznej, jednakże jej adresatem są wszystkie jednostki i przedstawiciele mediów, jak również politycy, dla których wiąże się to z zakazem przesądzania winy w publicznych wypowiedziach przed wydaniem prawomocnego wyroku⁷.

Zasada ta wyrażona została w wielu aktach o randze międzynarodowej. W myśl art. 11 ust. 1 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka każdy człowiek oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo, aby uznawano go za niewinnego dopóty, dopóki nie udowodni mu się winy zgodnie z prawem podczas publicznego procesu, w którym zapewniono mu wszystkie konieczne środki obrony. Z kolei zgodnie z art. 6 ust. 2 europejskiej Konwencji praw człowieka każdego oskarżonego o popełnienie czynu zagrożonego karą uważa się za niewinnego do czasu udowodnienia mu winy zgodnie z ustawą⁸. Podobna regulacja znalazła się w art. 48 ust. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, zgodnie z którym każdego oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki jego вина nie zostanie stwierdzona zgodnie z prawem⁹.

W kontekście zasady domniemania niewinności należy zwrócić również uwagę na dwa przepisy zawarte w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym¹⁰. Zgodnie z art. 4 ust. 1 tego aktu państwa członkowskie podejmują wszelkie środki niezbędne do zapewnienia, by do czasu udowodnienia podejrzanemu lub oskarżonemu winy

⁶ J. SKORUPKA, *Komentarz do art. 5, [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz*⁶, red. J. SKORUPKA, Warszawa 2023, «Legalis», teza nr I.A.1.

⁷ M. FLORCZAK-WĄTOR, *Komentarz do art. 42, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*², red. P. TULEJA, Warszawa 2023, «Lex», teza1.

⁸ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.).

⁹ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 303 z 2007 r., s. 1 ze zm.).

¹⁰ Dz. Urz. UE L 65 z 2016 r., s. 1.

zgodnie z prawem organy publiczne w swoich wypowiedziach publicznych oraz w orzeczeniach sądowych innych niż rozstrzygające o winie nie odnosiły się do takiej osoby jako do winnej. Powyższe stosuje się z zastrzeżeniem czynności oskarżyciela, które zmierzają do wykazania winy podejrzanego lub oskarżonego, oraz z zastrzeżeniem wstępnych decyzji o charakterze procesowym, które są podejmowane przez organy sądowe lub inne właściwe organy i które opierają się na podejrzeniu lub obciążającym materiale dowodowym. Z kolei art. 5 ust. 1 stanowi, że państwa członkowskie podejmują odpowiednie środki dla zapewnienia, aby podejrzeni i oskarżeni nie byli przedstawiani, w sądzie lub publicznie, jako winni poprzez stosowanie środków przymusu fizycznego.

Dziennikarze zajmujący się relacjonowaniem przebiegu procesu karnego winni więc mieć na uwadze, by swoimi działaniami nie naruszać tej zasady, która jest fundamentem sprawiedliwego i rzetelnego procesu, a także stanowi gwarancję realizacji podstawowych praw podejrzanego i oskarżonego.

Drugą nie mniej ważną zasadą postępowania karnego w kontekście relacjonowania procesów karnych jest zasada jawności rozprawy wyrażona w art. 355 k.p.k., zgodnie z którym rozprawa odbywa się jawnie, zaś ograniczenia jawności określa ustawa. Jawność rozprawy nie tylko umożliwia kontrolę społeczną nad działalnością sądów, lecz także między innymi kształtuje poczucie bezpieczeństwa, a nawet może wywierać korzystny wpływ na przebieg postępowania dowodowego, jak również zwiększa aktywność organów i osób biorących udział w procesie¹¹.

Podobnie jak w przypadku zasady domniemania niewinności, podstaw zasady jawności rozprawy należy szukać w art. 45 Konstytucji RP, zaś podobne regulacje znaleźć można także w aktach prawa międzynarodowego¹². Należy więc zwrócić uwagę na treść art. 6 ust. 1 europejskiej Konwencji praw człowieka, zgodnie z którym każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy

¹¹ M. ZIMNA, *Publiczność rozprawy w postępowaniu karnym a jej ograniczenia w związku z ogłoszeniem stanu epidemii*, «Ius Novum» 2/2021, s. 95-96.

¹² J. SKORUPKA, *Komentarz do art. 355, [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz*⁶, red. J. SKORUPKA, Warszawa 2023, «Legalis», teza nr I.2.

rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej. Postępowanie przed sądem jest jawne, jednak prasa i publiczność mogą być wyłączone z całości lub części rozprawy sądowej ze względów obyczajowych, z uwagi na porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym, gdy wymaga tego dobro małoletnich lub gdy służy to ochronie życia prywatnego stron albo też w okolicznościach szczególnych, w granicach uznanych przez sąd za bezwzględnie konieczne, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości. Bardzo podobna regulacja znalazła się w art. 14 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych¹³ oraz w art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.

W związku z realizacją zasady jawności rozprawy w kodeksie postępowania karnego ustawodawca umieścił odpowiednie regulacje, które kształtują zasady uczestnictwa przedstawicieli mediów w rozprawach sądowych.

3. ZASADY RELACJONOWANIA ROZPRAW ZAWARTE W KODEKSIE POSTĘPOWANIA KARNEGO

Zasady relacjonowania przez media przebiegu rozprawy zawarte zostały w art. 357 k.p.k. Zgodnie z § 1 tego przepisu sąd zezwala przedstawicielom środków masowego przekazu na dokonywanie za pomocą aparatury utrwalenia obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że przepis ten został znowelizowany i w obecnej formie obowiązuje od 5 sierpnia 2016 r., bowiem przed nowelizacją wprowadzoną przez ustawę z 10 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry oraz ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta art. 357 § 1 k.p.k. stanowił, że sąd może zezwolić przedstawicielom radia, telewizji,

¹³ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167).

filmu i prasy na dokonywanie za pomocą aparatury utrwałen obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy, gdy uzasadniony interes społeczny za tym przemawia, dokonywanie tych czynności nie będzie utrudniać prowadzenia rozprawy, a ważny interes uczestnika postępowania temu się nie sprzeciwia¹⁴. Wydanie zgody miało więc charakter fakultatywny, zaś ocena, czy wymienione w art. 357 § 1 k.p.k. przesłanki zostały spełnione, należała do sądu orzekającego w danej sprawie. W praktyce przed wydaniem postanowienia sąd brał pod uwagę również stanowisko prezentowane przez strony i inne zainteresowane osoby¹⁵.

W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, że zmiana dotychczas funkcjonującej regulacji ma na celu zwiększenie transparentności procesu karnego poprzez wzmocnienie konstytucyjnej zasady jawności rozprawy w postępowaniu karnym oraz powiązanie możliwości utrwalania i transmisji przebiegu rozprawy przez przedstawicieli środków masowego przekazu z jawnością jej przebiegu. Dalej w uzasadnieniu wskazano, że przepis art. 357 § 1 k.p.k. w dotychczasowym brzmieniu uzależnił udzielenie przez sąd zezwolenia na utrwalanie obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy od wystąpienia niedookreślonych treściowo przesłanek, które powodują, że decyzja w tym przedmiocie – przy jej niezaskarżalności – niejednokrotnie podejmowana była w sposób arbitralny. W realiach społeczeństwa informacyjnego utrwalanie i transmisja przebiegu rozprawy przez przedstawicieli środków masowego przekazu stanowi element jawności rozprawy; służy informowaniu społeczeństwa o przebiegu procesu, realizując funkcje jawności rozprawy: kontroli rzetelności i prawidłowości procesu, przestrzeganiu gwarancji procesowych jego uczestników oraz kształtowaniu postaw

¹⁴ Brzmienie art. 357 § 1 k.p.k. przed wejściem w życie ustawy z 10 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentyisty oraz ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz. U. poz. 1070 ze zm.).

¹⁵ E. JARZĘCKA-SIWIK, *Ograniczenie dostępu do informacji publicznej o przebiegu postępowania karnego*, «Prokuratura i Prawo» 3/2005, s. 83.

legalistycznych i świadomości prawnej społeczeństwa. *Ex definitione* przemawia więc za tym uzasadniony interes społeczny¹⁶.

W związku z powyższym od wejścia w życie ww. nowelizacji (tj. od 5 sierpnia 2016 r.) zasadą jest więc, że w przypadku, gdy rozpoznanie sprawy odbywa się jawnie, nie jest możliwe odmówienie przedstawicielom środków masowego przekazu zezwolenia na dokonywanie za pomocą aparatury utrwań obrazu i dźwięku, zaś przed wydaniem postanowienia w tym zakresie nie jest konieczne badanie żadnych przesłanek¹⁷.

Wyjątek od powyższej zasady przewiduje art. 357 § 5 k.p.k., zgodnie z którym w wyjątkowych wypadkach, gdy należy się obawiać, że obecność przedstawicieli środków masowego przekazu mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka, przewodniczący może zarządzić opuszczenie sali rozprawy przez przedstawicieli środków masowego przekazu na czas przesłuchania danej osoby. Należy jednak zauważyć, że przepis ten przyznaje więc ochronę jedynie świadkom, pomijając wyjaśnienia oskarżonego, co może budzić pewnie zastrzeżenia, bowiem w interesie wymiaru sprawiedliwości jest dokonanie prawdziwych ustaleń faktycznych, zaś wyjaśnienia są jednym z dowodów podlegających ocenie sądu tak jak cały materiał zgromadzony w aktach sprawy¹⁸. Zdaje się również, że ustawodawca nie przewidział sytuacji, w której świadek miałby złożyć zeznania, które dotyczą pokrzywdzonego, są jednocześnie na tyle krępujące, że pokrzywdzony nie chciałby ich rejestracji, a następnie udostępnienia opinii publicznej, bowiem wtedy art. 357 § 5 k.p.k. nie będzie miał zastosowania. W tego rodzaju przypadkach sąd może wyłączyć jawność rozprawy, jeśli jej jawność mogłaby naruszyć ważny interes prywatny, o czym stanowi art. 360 § 1 pkt 1 lit. d k.p.k.¹⁹ Trzeba jednak

¹⁶ Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 451, Sejm VIII Kadencji.

¹⁷ S. BRZOZOWSKI, *Rejestracja rozprawy głównej przez przedstawicieli środków masowego przekazu (art. 357 k.p.k.)*, «Palestra» 3/2018, s. 54.

¹⁸ P. KOSMATY, *Sprawozdawczość sądowa w świetle prawa prasowego*, «Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały» 1.20/2017, s. 89.

¹⁹ M. SOWAŁA, *Udział mediów w rozprawie w procesie karnym jako wyraz społecznej kontroli wymiaru sprawiedliwości*, «Palestra» 1/2024, s. 84.

mieć na uwadze fakt, że z kolei art. 360 § 2 k.p.k. daje prokuratorowi uprawnienie sprzeciwienia się wyłączeniu jawności rozprawy, przy czym nie jest on nawet zobligowany do uzasadnienia swojego sprzeciwu, zaś jego stanowisko nie podlega kontroli sądu w toku instancji, nie jest ono zaskarżalne²⁰.

Można więc stwierdzić, że regulacja ta z jednej strony jest wyrazem dbałości ustawodawcy o ochronę praw obywatela (np. prawo do prywatności), jednakże z drugiej zastosowanie niedookreślonych zwrotów, takich jak „wyjątkowy wypadek” i „należy się obawiać”, może wprost zagrażać pewności prawa, a w skrajnym przypadku może prowadzić do zaprzeczania celów, jakie przyświecały konstruowaniu omawianego przepisu. Istnieje bowiem możliwość, że sąd może nadużywać art. 357 § 5 k.p.k., by uniemożliwić mediom rejestrację przesłuchania jednego lub kilku świadków. Jednakże należy również zaznaczyć, że nie istnieją formalne podstawy, by w oparciu o powyższe wyłączyć możliwość uczestnictwa mediów w trakcie innych czynności, takich jak odczytanie aktu oskarżenia, wyjaśnienia oskarżonych, czy też stanowiska prezentowane przez obrońców i oskarżycieli²¹.

Niemniej wskazany przepis realizuje zasadę jawności postępowania, która służy nie tylko interesowi stron, lecz także interesowi publicznemu, a mianowicie poinformowaniu społeczeństwa o postępowaniu i poddaniu tego postępowania kontroli publicznej. Jak wskazał Sąd Apelacyjny w Gdańsku, publiczna kontrola sprawowana jest w dużym stopniu przez media, zaś prawo do jawnego postępowania przed sądem obejmuje także udział prasy, radia i telewizji, które pełnią doniosłą rolę w rozpowszechnianiu informacji o postępowaniu karnym i jego rezultacie. Tylko wyjątkowe okoliczności mogą powodować konieczność wyłączenia jawności rozprawy²².

²⁰ A. GRUBALSKA, *Sprzeciwienie się prokuratora a sprzeciw w procesie karnym*, «Przegląd Sądowy» 4/2020, s. 51-52.

²¹ K. KWARCIANA, *Jawność postępowania karnego z perspektywy bezpieczeństwa prawnego w świetle nowelizacji art. 357 k.p.k. z dnia 10 czerwca 2016 roku*, «Roczniki Nauk Prawnych» 2/2017, s. 71-72.

²² Wyrok SA w Gdańsku z 8 kwietnia 2015 r., II AKa 79/15, «Lex» nr 1927698.

W pozostałych paragrafach omawianego przepisu znalazły się regulacje związane z organizacją przebiegu rozprawy w związku z obecnością przedstawicieli mediów na sali rozpraw. Zgodnie z treścią art. 357 § 2 k.p.k. sąd może określić warunki udziału przedstawicieli środków masowego przekazu w rozprawie. Są to czynności, które mają zapewnić prawidłowy tok rozprawy, sąd może więc określić, by na przykład posługiwano się jedynie jedną kamerą, nagrywano jedynie część rozprawy, nie doświetlano dodatkowo sali rozpraw, nie zmieniano położenia kamer w trakcie trwania rozprawy itp.²³ Celem tej regulacji jest więc zapobieżenie utrudniania przez dziennikarzy prowadzenia postępowania, a co za tym idzie – stworzenia odpowiednich warunków, które zagwarantują, że nie dojdzie do zakłócenia przebiegu rozprawy²⁴.

Sąd ma także możliwość ograniczeń w zakresie liczby dziennikarzy obecnych na sali rozpraw, o czym stanowi art. 357 § 3 k.p.k., zgodnie z którym jeżeli ze względów techniczno-organizacyjnych obecność przedstawicieli środków masowego przekazu utrudnia przebieg rozprawy, sąd ogranicza liczbę przedstawicieli środków masowego przekazu na sali rozpraw i wskazuje uprawnionych do dokonywania za pomocą aparatury utrważeń obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy według kolejności zgłoszeń lub na podstawie losowania. Tego rodzaju działania mogą być uzasadnione na przykład z uwagi na małą powierzchnię sali rozpraw²⁵. Choć ustawodawca posłużył się w przepisie alternatywą łączną, to należy jednak przyjąć, że sąd powinien wybrać jeden sposób selekcji przedstawicieli środków masowego przekazu²⁶.

²³ R.A. STEFAŃSKI, S. ZABŁOCKI, *Komentarz do art. 357, [w:] Kodeks postępowania karnego, II: Komentarz do art. 297-424*, red. R.A. STEFAŃSKI, S. ZABŁOCKI, Warszawa 2021, «Lex», teza nr 6.

²⁴ R. KOPER, *Jawność rozprawy głównej w procesie karnym w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego z 2016 roku*, «Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny» 2/2018, s. 83.

²⁵ D. ŚWIECKI, *Komentarz do art. 357, [w:] B. AUGUSTYNIAK, K. EICHSTAEDT, M. KUROWSKI, D. ŚWIECKI, Kodeks postępowania karnego, I: Komentarz aktualizowany*, red. D. ŚWIECKI, Warszawa 2023, «Lex», teza nr 11.

²⁶ W. JASIŃSKI, *Komentarz do art. 357, [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. SKORUPKA, Warszawa 2023, «Legalis», teza nr III.3.

W kontekście omawianego przepisu zasadne jest przytoczenie decyzji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Axel Springer AG p. Niemcom, w której rozważano, czy ograniczenie liczby dziennikarzy, którzy mogli przebywać na sali i relacjonować proces do dziewięciu wybieranych w drodze losowania, stanowi naruszenie art. 10 (wolność wyrażania opinii) i 14 (zakaz dyskryminacji) europejskiej Konwencji praw człowieka. Losowanie zostało przedstawione w ten sposób, że zdefiniowano trzy grupy dziennikarzy: media regionalne, ogólnokrajowe media drukowane lub agencje prasowe oraz nadawcy radiowi i telewizyjni zarówno publiczni, jak i prywatni. Dziennikarz Axel Springer AG nie uzyskał wstępu na rozprawę, co strona skarżąca upatrywała jako dyskryminację w porównaniu z sytuacją wydawców, których korespondenci zostali przyjęci i którzy dzięki temu mogli z pierwszej ręki informować swoich czytelników o całym procesie. Zarzucano także uniemożliwienie uczestnictwa w procesie karnym przez wszystkich chętnych dziennikarzy, argumentując, że powinno się zapewnić taką możliwość w sposób równy i uczciwy²⁷. Trybunał nie podzielił argumentacji prezentowanej przez skarżącego, wskazując, że dziennikarze zostali wybrani na podstawie obiektywnych kryteriów, zaś sąd publikował komunikaty prasowe pod koniec każdego dnia procesu. Nie bez znaczenia również był fakt, że w tym konkretnym przypadku ograniczenie wolności prasy było proporcjonalne i chroniło interesy nieletnich oskarżonych, jednocześnie zapewniając społeczeństwu rzetelne informacje²⁸. Prezentowane orzeczenie podkreśla więc, jak ważne jest zrównoważenie interesu społeczeństwa w uzyskaniu wiarygodnych informacji dotyczących procesów sądowych oraz ochrony stron postępowania²⁹.

²⁷ Decyzja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 13 marca 2012 r., Axel Springer AG p. Niemcom, nr skargi 44585/10.

²⁸ K. KAKAREKO, J. SOBCEK, *Ramy prawne działalności sprawozdawców sądowych w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*, «Studia Medioznawcze» 4/2020, s. 804-805.

²⁹ K. WARECKA, *Strasburg: losowy wybór dziennikarzy wpuszczonych na salę rozpraw nie ogranicza wolności wypowiedzi. Axel Springer AG przeciwko Niemcom – decyzja ETPC z dnia 13 marca 2012 r., skarga nr 44585/10*, «Lex/el.» 2014.

Na gruncie przepisów postępowania karnego sąd posiada również możliwość zarządzenia opuszczenia sali rozpraw przez przedstawicieli środków masowego przekazu, którzy zakłócają przebieg rozprawy, o czym stanowi art. 357 § 4 k.p.k. W przypadku, gdy przedstawiciel mediów nie podporządkuje się temu zarządzeniu bądź też narusza powagę sądu lub mu ubliża, przewodniczący może skorzystać ze swych uprawnień przewidzianych w prawie o ustroju sądów powszechnych³⁰. W myśl art. 49 § 1 ustawy z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych³¹ sąd może ukarać taką osobę karą porządkową: grzywny w wysokości do 3000 złotych lub karą pozbawienia wolności do 14 dni. Zgodnie z art. 50 § 1 tego aktu postanowienie o ukaraniu karą porządkową jest wykonalne z chwilą uprawomocnienia. Od postanowienia przysługuje zażalenie do sądu bezpośrednio przełożonego, a gdy zostało wydane przez sąd apelacyjny – do Sądu Najwyższego. Postanowienie w przedmiocie zażalenia wydaje się niezwłocznie. Ponadto do zażalenia stosuje się przepisy o postępowaniu właściwe w sprawie, w której zastosowano karę porządkową.

Z powyższego wynika, że ustawodawca pozostawił w gestii sądu jedynie kwestie porządkowe związane z organizacją pracy przedstawicieli mediów w czasie rozprawy. Zdaje się, że zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami prawa drugorzędne znaczenie mają kwestie związane z utrudnieniami w postępowaniu sądowym, które mogą być spowodowane udziałem w rozprawie przedstawicieli mediów. W związku z tym obniżenie poziomu koncentracji uczestników postępowania, stres czy też brak komfortu związane z obecnością dziennikarzy oraz aparatury rejestrującej nie mają wpływu na możliwość utrwalania przebiegu rozprawy głównej. Stworzenie optymalnych warunków uczestnictwa w rozprawie przez wszystkich uczestników musiało więc ustąpić przed zapewnieniem pełnej dopuszczalności utrwalania przebiegu rozprawy przez przedstawicieli środków masowego przekazu³². Podkreślić jednak należy, że

³⁰ C. KULESZA, *Komentarz do art. 357, [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz*³, red. K. DUDKA, Warszawa 2023, «Lex», teza nr 7.

³¹ Tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 217 ze zm.

³² S. BRZOZOWSKI, *Zezwolenie na utrwalenie obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy głównej przez przedstawicieli środków masowego przekazu*, «Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej» 3/2017, s. 96.

z uwagi na fakt, iż w art. 357 k.p.k. ustawodawca posługuje się pojęciem utrwaleń, nie jest możliwe dokonywanie transmisji „na żywo”³³.

Zauważyć należy, że rozwiązania zawarte w art. 357 k.p.k. są zbieżne z założeniami aktów prawa międzynarodowego, które zostały wskazane w pierwszej części niniejszego opracowania, jak również w Zaleceniu Rec (2003)13 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich w sprawie informowania o postępowaniach karnych w mediach. Na uwagę zasługuje zasada 12 ww. aktu, zgodnie z którą dziennikarze powinni móc brać udział w publicznych przesłuchaniach przed sądem i ogłoszeniach wyroków bez dyskryminacji i bez wymogu uprzedniej akredytacji oraz nie powinni być wykluczani z przesłuchań przed sądem, chyba że udział publiczności zostaje wyłączony zgodnie z art. 6 europejskiej Konwencji praw człowieka i tylko w takim zakresie. Z kolei zasada 13 stanowi, że właściwe organy powinny, o ile nie jest to jednoznacznie niemożliwe, zapewnić w salach sądowych wystarczająco dużo miejsc dla dziennikarzy odpowiednio do potrzeb i bez wyłączania obecności publiczności³⁴.

Pamiętać jednak należy, że regulacja z art. 357 § 1 k.p.k. nie jest równoznaczna z zezwoleniem na publikację danych osobowych i wizerunku wszystkich uczestników rozprawy, bowiem kwestie te reguluje inny akt prawny, o czym mowa poniżej³⁵.

³³ A. WAŻNY, *Komentarz do art. 357, [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. SAKOWICZ, Warszawa 2023, teza nr II.1.

³⁴ Rada Europy Komitet Ministrów Zalecenie Rec (2003)13 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie informowania o postępowaniach karnych w mediach przyjęte przez Komitet Ministrów 10 lipca 2003 r. podczas 848. posiedzenia zastępców ministrów.

³⁵ D. DRAJEWICZ, *Postępowanie karne przed sądem I instancji w świetle ustaw nowelizujących z 11.3.2016 r. i 10.6.2016 r.*, «Monitor Prawniczy» 2/2017, s. 74.

4. ZASADY RELACJONOWANIA PROCESU KARNEGO ZAWARTE W PRAWIE PRASOWYM

Dziennikarze, relacjonując przebieg procesu karnego, związani są nie tylko przepisami kodeksu postępowania karnego, lecz także regulacjami zawartymi w prawie prasowym. W myśl art. 13 ust. 1 pr. pras. nie wolno wypowiadać w prasie opinii co do rozstrzygnięcia w postępowaniu sądowym przed wydaniem orzeczenia w I instancji. Przepis ten ustanawia granice tzw. sprawozdawczości sądowej, która jest narzędziem kontroli społecznej organów prowadzących postępowania, które finalnie rozstrzygane są przez sądy. Ustawodawca, wprowadzając przedmiotową regulację, musiał wyważyć prawo obywateli do informacji o działalności organów państwa, które wynika z art. 54 i 61 Konstytucji RP z potrzebą zabezpieczenia prawidłowego prowadzenia postępowania przez te organy³⁶.

Przepis ten pełni trzy funkcje – zapobiega silnemu oddziaływaniu mediów na przebieg postępowania sądowego, chroni oskarżonego przed przedwczesnym osądzeniem, jak również opinię publiczną przed wprowadzeniem jej w błąd. Dozwolone jest więc informowanie o wydarzeniach mających miejsce w czasie trwania procesu – przeprowadzonych dowodach, podejmowanych czynnościach itp. Granicą w tym zakresie jest dążenie do rzetelnego przedstawiania faktów przy uwzględnieniu prawa do ochrony dóbr osobistych uczestników procesu³⁷. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że omawiany przepis dotyczy obowiązku powstrzymywania się od formułowania opinii przez dziennikarzy jedynie do momentu wydania wyroku w I instancji, co oznacza, iż w wielu wypadkach może być to jeszcze wyrok nieprawomocny. Regulacja ta pozwala więc na większą swobodę w ocenie danego postępowania bez oczekiwania na uprawomocnienie się orzeczenia³⁸.

³⁶ C. GOLIK, *Pozaprocesowe skutki przedstawienia zarzutu popełnienia przestępstwa*, «Prokuratura i Prawo» 6-7/2019, s. 87.

³⁷ M. ŁOSZEWSKA-OŁOWSKA, *Komentarz do art. 13, [w:] Prawo prasowe. Komentarz*, red. M. ZAREMBA, Warszawa 2018, «Lex», tezy I.1, I.2.

³⁸ E. SMARDZ, *Zasada domniemania niewinności a dziennikarska sprawozdawczość sądowa*, «Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych» 1/2021, s. 36-37.

Powyższe potwierdza między innymi wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie wydany w sprawie, która dotyczyła naruszenia zasad wyrażonych w art. 13 ust. 1 pr. pras. poprzez opublikowanie artykułu prasowego, w którym zawarto stwierdzenia, że oskarżony „próbował przejąć kamienicę w centrum K. wartą blisko 3 mln złotych” oraz „jest też zamieszany w sprawy nieuczciwego przejęcia dwóch innych kamienic w K.”. W uzasadnieniu wyroku w omawianej sprawie wskazano, że nawet jeżeli dziennikarz jest przekonany co do popełnienia przestępstwa przez określoną osobę i przekonanie to opiera na starannym i wnikliwym zebraniu informacji i ich przeanalizowaniu, to do czasu wydania przez sąd I instancji wyroku skazującego nie ma prawa publikować w prasie opinii przesądzających popełnienie przestępstwa. Nie można bowiem zgodzić się z tezą, że staranność dziennikarza w gromadzeniu faktów usprawiedliwia ferowanie opinii o popełnieniu przez oskarżonego czynu karalnego, mimo trwania postępowania sądowego³⁹.

W interesie społecznym leży ujawnianie faktów dotyczących postępowania sądowego wzbudzającego powszechne zainteresowanie, w tym również w sprawach niecodziennych, bulwersujących czy kontrowersyjnych. Dziennikarz powinien jednak zachować odpowiednie standardy, bowiem niedopuszczalne jest nazywanie „oszustem” czy „mordercą” osobę, która nie została prawomocnie skazana. Dopuszczalne jest informowanie, że „zarzucane aktem oskarżenia przestępstwo zagrożone jest karą do 25 lat pozbawienia wolności”, jak również wskazanie, popełnienie jakich czynów jest zarzucane oskarżonemu – zgodnie z treścią aktu oskarżenia⁴⁰. Wskazać należy, że w przypadku procesów, co do których istnieje zainteresowanie społeczne, na stronach internetowych sądów i prokuratur publikowane są notki prasowe, w których zawarte są krótkie opisy spraw, nierzadko ze wskazaniem konkretnej kwalifikacji prawnej czynów zawartej w akcie oskarżenia⁴¹. W związku z tym uzyskanie przez

³⁹ Wyrok SA w Krakowie z 5 listopada 2021 r., I ACa 618/20, «Lex» nr 3291446.

⁴⁰ M. BRZOZOWSKA-PASIEKA, *Komentarz do art. 13*, [w:] M. OLSZYŃSKI, J. PASIEKA, M. BRZOZOWSKA-PASIEKA, *Prawo prasowe. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2018, «Lex», teza 1.

⁴¹ Zob. np. Sąd Okręgowy w Białymstoku, Informacje prasowe 9 stycznia 2024 – 12 stycznia 2024 r., <https://bialystok.so.gov.pl/aktualnosci/1491-informacje-prasowe-09-01-2024-r-12-01-2024-r.html> [dostęp 2 sierpnia 2024 r.].

dziennikarza rzetelnych informacji na temat relacjonowanej sprawy nie powinno nastęrczać trudności.

W tym miejscu należy wskazać, że nie stanowi naruszenia art. 13 ust. 1 pr. pras. publikowanie informacji na temat kwalifikacji prawnej uzyskanej od organów ścigania na wczesnym etapie postępowania przygotowawczego (przed postawieniem zarzutów), nawet jeśli później wydane zostanie postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa czy dochodzenia. Jak wskazał Sąd Apelacyjny w Warszawie, nie można oczekiwać od dziennikarza lepszej znajomości przepisów prawa, w szczególności przepisów karnych, niż od prokuratury. Nie narusza zatem zasad dziennikarskiej rzetelności dziennikarz, który przekazuje społeczeństwu informację uzyskaną od organów ścigania, że widzą one potrzebę prawnokarnej oceny powyższych działań powodów. Dziennikarz ma bowiem prawo uznawać prokuraturę za wiarygodne źródło informacji, a w szczególności w zakresie kompetencji tych organów do prawnokarnej kwalifikacji czynów⁴².

Kolejna zasada dotycząca sprawozdawczości sądowej zawarta została w art. 13 ust. 2 pr. pras., zgodnie z którym nie wolno publikować w prasie wizerunku i innych danych osobowych osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe, jak również wizerunku i innych danych osobowych świadków, pokrzywdzonych i poszkodowanych, chyba że osoby te wyrażą na to zgodę. W tym miejscu należy zauważyć, że w tym przypadku (w przeciwieństwie do regulacji z art. 13 ust. 1 pr. pras.) nie mamy do czynienia z ograniczeniem czasowym stosowania tej zasady, więc trzeba przyjąć, iż trwa od momentu rozpoczęcia pierwszych czynności w myśl art. 308 k.p.k. do momentu wydania prawomocnego orzeczenia kończącego sprawę⁴³.

Zakres przedmiotowy art. 13 ust. 2 pr. pras. obejmuje wizerunek oraz dane osobowe podmiotów wymienionych w przepisie. Jako wizerunek należy rozumieć każdą podobiznę bez względu na formę i technikę wykonania, a więc oprócz zdjęcia czy materiału audiowizualnego może

⁴² Wyrok SA w Warszawie z 23 listopada 2021 r., I ACa 527/21, «Lex» nr 3291463.

⁴³ M. RAJKOWSKA, *Ochrona wizerunku i nazwiska osoby skarżonej w polskim prawie prasowym*, «Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego» 3/2019, s. 205.

być to również na przykład rysunek. Z kolei pojęcie danych osobowych należy interpretować szeroko, a więc będą to wszelkie informacje, których opublikowanie może przyczynić się do ujawnienia tożsamości danej osoby. Naruszeniem przepisu art. 13 ust. 2 pr. pras. będzie więc opublikowanie oprócz inicjałów innych danych identyfikujących, na przykład określenie funkcji publicznej, zajmowanego stanowiska, wykonywany zawód czy też opis typu „żona prezesa spółki X”⁴⁴.

Odnosząc się do zakresu podmiotowego analizowanej regulacji, nie będzie rodziło wątpliwości określenie osoby, przeciwko której toczy się postępowanie sądowe, bowiem na gruncie przepisów postępowania karnego trwa ono od momentu wniesienia aktu oskarżenia do wydania prawomocnego wyroku w sprawie. Co do osoby, przeciwko której toczy się postępowanie przygotowawcze, można przyjąć szerokie rozumienie tego wyrażenia, które obejmuje nie tylko podejrzanego w myśl art. 71 § 1 k.p.k., lecz także osobę podejrzaną⁴⁵, jak również wąskie – obejmujące wyłącznie podejrzanego. Jednakże przepis art. 13 ust. 2 pr. pras. stanowi wprost o osobie, przeciwko której toczy się postępowanie przygotowawcze, w związku z tym podmiotem takim nie będzie osoba podejrzana, bowiem w stosunku do niej nie toczy się jeszcze żadne postępowanie⁴⁶.

Kolejną grupą objętą zakazem wyrażonym w art. 13 ust. 2 pr. pras. są świadkowie, pokrzywdzeni i poszkodowani⁴⁷. Przepisy kodeksu postępowania karnego nie zawierają definicji świadka, jednakże można ją wywieść z treści art. 177 § 1 k.p.k., stwierdzając, że jest to każda osoba

⁴⁴ A. SIOSTRZONEK-SERGIE, *Udział przedstawicieli mediów w jawnej rozprawie a prawo do prywatności pokrzywdzonego*, «Palestra» 11/2017, s. 62.

⁴⁵ Jako „osobę podejrzaną” rozumie się osobę, wobec której nie podjęto czynności określonych w art. 71 § 1 k.p.k., jednak jest ona podejrzewana o popełnienie przestępstwa i podejmuje się wobec niej już pewne czynności procesowe (zob. np. M. SOWAŁA, *Osoba podejrzana w polskim procesie karnym, czyli gdy niepewność jest gorsza od najgorszej prawdy. Analiza zagadnienia w świetle dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 oraz w ujęciu wiktymologicznym*, «Studia Prawnoustrojowe» 50/2020).

⁴⁶ D. MORGAŁA, *Zezwolenie na ujawnienie wizerunku osoby, przeciwko której toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe*, «Przegląd Sądowy» 2/2014, s. 108.

⁴⁷ Z uwagi na tematykę niniejszego artykułu, który dotyczy relacjonowania wyłącznie procesu karnego, odstąpiono od rozważań na temat zakresu podmiotowego „poszkodowanego”.

wezwana na przesłuchanie w charakterze świadka; należałoby jednak objąć tą definicją także osobę, która sama zgłasza się do organu procesowego, by złożyć zeznania, mimo że żadnego wezwania nie otrzymała. Zdaje się jednak, że w drugim wypadku o statusie świadka mówić można od momentu wydania przez sąd postanowienia o dopuszczeniu dowodu z zeznań świadka⁴⁸.

Przepis ten obejmuje pokrzywdzonego również wtedy, kiedy występuje on w charakterze oskarżyciela posiłkowego i oskarżyciela prywatnego. Nie dotyczy jednak osób wykonujących prawa pokrzywdzonego jako przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której pieczęą pozostaje pokrzywdzony w myśl art. 51 § 2 i 3 k.p.k. bądź – w przypadku śmierci pokrzywdzonego – wykonujące to prawo osoby najbliższe lub osoby pozostające na jego utrzymaniu w myśl art. 52 § 1 k.p.k. Z kolei ujawnienie wizerunku lub danych osobowych osób wykonujących prawa pokrzywdzonego może skutkować faktycznym ujawnieniem tożsamości samego pokrzywdzonego, w związku z tym i w tym wypadku dziennikarz winien rozważyć, czy z ostrożności jednak zanonimizować w swych relacjach również te podmioty, które nie są *stricto* pokrzywdzonymi w myśl art. 49 k.p.k.⁴⁹

Wskazać należy, że świadkowie i pokrzywdzeni mogą wyrazić zgodę na publikację swego wizerunku i danych osobowych. Przepis nie precyzuje, jaka powinna być forma takiej zgody, jednakże nie może być ona domniemana. Z kolei wyrażenie takiej zgody wyłączone zostało w przypadku osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe i nawet jeśli ją wyrażą, jest ona bezskuteczna⁵⁰. Wynika to z treści art. 13 ust. 3 pr. pras., zgodnie z którym właściwy prokurator lub sąd może zezwolić, ze względu na ważny interes społeczny, na ujawnienie wizerunku i innych danych osobowych osób, przeciwko

⁴⁸ K. WIKTORZAK, *System ochrony świadka w polskim procesie karnym*, s. 26, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/7653/1/K_Wiktorzak_System_ochrony_swiadka_w_polskim_procesie_karnym.pdf [dostęp 1 lipca 2024 r.].

⁴⁹ R. KOPER, *Zakres obowiązywania zakazu prasowej publikacji danych osobowych i wizerunku a proces karny (cz. II)*, «Palestra» 9-10/2005, s. 47-48.

⁵⁰ W. LIS, *Komentarz do art. 13*, [w:] M. OLSZYŃSKI, J. PASIEKA, M. BRZOWSKA-PASIEKA, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2012, «Legalis», teza VII.1.

którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe. „Właściwy prokurator” w powyższym rozumieniu oznacza prokuratora prowadzącego lub nadzorującego postępowanie przygotowawcze, natomiast „właściwym sądem” będzie sąd prowadzący postępowanie w pierwszej lub drugiej instancji⁵¹. Należy jednak pamiętać, że wyrażenie zgody może nastąpić jedynie ze względu na ważny interes społeczny, w związku z tym jest to czynność, która powinna przyczynić się do zapobieżenia popełnieniu przez sprawcę kolejnego przestępstwa czy też ujawnienia osób pokrzywdzonych nieznanych organom ścigania. Jednocześnie samo zainteresowanie opinii społecznej sprawą i osobą sprawcy nie jest przesłanką wystarczającą do wyrażenia takiej zgody. Należałoby również rozważyć odmowę wyrażenia takiej zgody w przypadku spraw ściśle związanych z życiem prywatnym oskarżonego czy też bląhych⁵².

Przewidziany w art. 13 ust. 2 pr. pras. zakaz ujawniania danych osobowych i wizerunku osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe, jak również danych osobowych i wizerunku świadków, pokrzywdzonych i poszkodowanych ma charakter bezwzględny. Dotyczy wszystkich osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe, i nie różnicuje zakresu ochrony ze względu na status danej osoby, w tym ze względu na to, czy zalicza się ona do osób prowadzących działalność publiczną. Zakaz ten nie ogranicza się do publikacji, których jedynym lub dominującym elementem są informacje dotyczące postępowania karnego (przygotowawczego lub sądowego). Jeżeli w materiale prasowym znajdują się między innymi takie informacje, to nie jest dozwolone opublikowanie w tym materiale wizerunku osoby podejrzanej lub oskarżonej. Zakazu tego w odniesieniu do publikacji wizerunku nie uchyla również klauzula wyłączająca, przewidziana w art. 81 ust. 2 pkt 1 ustawy z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁵³, która zezwala na publikację wizerunku, bez zgody osoby na nim przedstawionej, jeżeli jest to

⁵¹ D. MORGAŁA, *Ujawnienie danych osobowych i wizerunku sprawcy przestępstwa*, «Prokuratura i Prawo» 3/2013, s. 82.

⁵² A. AUGUSTYNIAK, *Komentarz do art. 13*, [w:] *Prawo prasowe. Komentarz*³, red. B. KOSMUS, G. KUCZYŃSKI, Warszawa 2018, «Legalis», teza V.D.5.

⁵³ Tekst jedn. Dz. U. z 2025 r. poz. 24.

osoba powszechnie znana, zaś publikowany wizerunek wykonany został w związku z pełnieniem przez nią funkcji publicznych, w szczególności politycznych, społecznych, zawodowych⁵⁴.

Warto również zwrócić uwagę na fakt, że zgodnie z treścią art. 13 ust. 3 pr. pras. ograniczenie, o którym mowa w ust. 2 tego artykułu, nie narusza przepisów innych ustaw. Mowa tu głównie o zakazach publikowania informacji z postępowania przygotowawczego, zakazu ujawniania informacji niejawnych o klauzuli „tajne” lub „ściśle tajne”, zakazu ujawniania – wbrew przepisom ustawy lub przyjętemu na siebie zobowiązaniu, informacji, z którą dziennikarz zapoznał się w związku z pełnioną funkcją, wykonywaną pracą, bowiem są to czyny penalizowane odpowiednio przez art. 241, 265 i 266 k.k.⁵⁵

W myśl art. 13 ust. 4 pr. pras. na postanowienie w przedmiocie ujawnienia wizerunku i innych danych osobowych osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe, przysługuje zażalenie. Zażalenie na postanowienie prokuratora rozpoznaje sąd rejonowy, w którego okręgu toczy się postępowanie. Postanowienie wydane w toku postępowania przygotowawczego staje się wykonalne z chwilą uprawnienia. Wskazać należy, że w przepisie art. 13 ust. 3 zastosowane zostało pojęcie nieostre, jakim jest „ważny interes społeczny”, zaś wykładnia takich pojęć, otwierających duże możliwości interpretacyjne, powinna podlegać weryfikacji przez sąd. Należy zwrócić uwagę na fakt, że postanowienie może potencjalnie naruszać prawa i wolności jednostki chronione przez art. 47 Konstytucji RP, tj. życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia, bowiem publikacja danych zawartych w art. 13 ust. 3 pr. pras. niesie za sobą wysokie ryzyko stygmatyzacji nie tylko podejrzanych i oskarżonych, lecz także ich rodzin. Z tego względu zasadne jest, by mieli oni możliwość poszukiwania ochrony na drodze sądowej⁵⁶.

Na marginesie należy wskazać, że prawidłowe relacjonowanie procesu sądowego uregulowane jest nie tylko w prawie prasowym, lecz także

⁵⁴ Wyrok SA w Warszawie z 12 września 2018 r., VI ACa 531/17, «Lex» nr 2668909.

⁵⁵ A. AUGUSTYNIAK, *op. cit.*, teza V.E.1.

⁵⁶ M. KOLENDOWSKA-MATEJCZUK, *Publikowanie w mediach danych osobowych i wizerunku osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze pod kontrolą sądu. Zmiany w prawie prasowym*, «Palestra» 5-6/2012, s. 97-98.

w kodeksach etyki. Przykładowo w pkt 14 Kodeksu Etyki Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich wskazano, że przy ujawnianiu przestępstw i osób podejrzanych o ich dokonanie należy zachować daleko idącą rozwagę, unikać opisów umożliwiających naśladowanie czynów antyspołecznych oraz nie przesądzać o winie, zanim sąd nie wyda prawomocnego wyroku. Dodatkowo w pkt 2 tego aktu wskazano, że informacje powinny być zrównoważone i dokładne, tak by odbiorca mógł odróżnić fakty od przypuszczeń i plotek, oraz powinny być przedstawiane we właściwym kontekście i opierać się na wiarygodnych i możliwie wielostronnych źródłach. Podobne regulacje znalazły się w Dziennikarskim Kodeksie Obyczajowym (Kodeks Etyki Dziennikarzy) stworzonym przez Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich, bowiem zgodnie z pkt IV przesądzanie o winie oskarżonego przed prawomocnym wyrokiem sądu jest niedopuszczalne. Ponadto w pkt I tego kodeksu znalazły się zapisy, że podstawowym obowiązkiem etycznym dziennikarza jest poszukiwanie i publikowanie prawdy, niedozwolone jest manipulowanie faktami, zaś komentarz własny czy hipotezy autora powinny być wyraźnie oddzielone od informacji⁵⁷.

5. WNIOSKI

Z powyższych rozważań wynika, że z jednej strony relacjonowanie procesu karnego przez media jest realizacją zasady jawności rozprawy, z drugiej dziennikarze powinni mieć na uwadze zasadę domniemania niewinności, jak również stosować się do przepisów z zakresu prawa prasowego, bowiem tylko rzetelna i bezstronna praca przedstawiciela mediów stanowi gwarancję prawidłowego przekazania informacji ogółowi społeczeństwa.

Zasadę jawności rozprawy realizuje bez wątpienia art. 357 k.p.k., który po nowelizacji z 5 sierpnia 2016 r. znacznie rozszerzył uprawnienia przedstawicieli mediów do uczestnictwa w jawnych rozprawach

⁵⁷ <https://www.dziennikarzerp.pl/wp-content/uploads/2010/06/kodeks.pdf> [dostęp 30 lipca 2024 r.].

sądowych, którzy nie potrzebują już zgody sądu na uczestnictwo, zaś rola sądu została zmarginalizowana do określenia aspektów organizacyjnych. Zmianę tę można rozpatrywać dwutorowo. Z całą pewnością pozytywnie należy ocenić ułatwianie możliwości informowania społeczeństwa o sprawach, które znajdują się w kręgu zainteresowania ogółu. Nagłaśnianie spraw głośnych czy kontrowersyjnych może mieć pozytywne daleko idące skutki również w zakresie tworzenia nowych przepisów prawa, których zadaniem jest ochrona praw jednostek, czego przykładem może być tzw. ustawa Kamilka, która zwiększa ochronę dzieci pokrzywdzonych przemocą⁵⁸. Z drugiej strony należy rozważyć, czy informowanie opinii publicznej o niektórych sprawach karnych, nawet z poszanowaniem wszelkich przepisów prawa, nie przyczyni się chociażby do wtórnej wiktyimizacji ofiar. Jednakże w tym wypadku doświadczony dziennikarz powinien rozważyć, w jaki sposób przekazywać opinii publicznej określone informacje, by uniknąć negatywnych konsekwencji czy też naruszenia praw uczestników procesów. Nie należy zapominać, że sąd w dalszym ciągu ma możliwość wyłączenia jawności rozprawy na podstawie art. 360 §1 k.p.k. Nadal posiada więc instrumenty, które może wykorzystać, by chociażby nie naruszać ważnego interesu prywatnego, przy czym plany te zniweczyć może sprzeciw prokuratora.

Z całą pewnością charakter pomocniczy dla dziennikarzy mają przepisy zawarte w art. 13 pr. pras., które zostały skonstruowane w ten sposób, by zachować równowagę między prawem społeczeństwa do pozyskania informacji na temat głośnych spraw, z interesem uczestników postępowania, w tym poszanowanie zasady domniemania niewinności. Jednakże należy zwrócić uwagę na fakt, że zakaz formułowania opinii co do rozstrzygnięcia w postępowaniu sądowym zawarty w art. 13 ust. 1 pr. pras. obowiązuje jedynie do wydania orzeczenia w I instancji, w związku z tym mają oni możliwość dosyć opiniotwórczego komentowania sprawy, w której nie zapadł jeszcze prawomocny wyrok.

⁵⁸ Ustawa Kamilka, zwiększająca ochronę dzieci pokrzywdzonych przemocą z podpisem prezydenta, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/ochrona-dzieci-pokrzywdzonych-przemoca-ustawa-kamilka,522402.html> [dostęp 16 stycznia 2024 r.].

Rozwiązanie to należy ocenić krytycznie, bowiem sąd odwoławczy może zmienić lub uchylić wyrok I instancji, co ostatecznie może doprowadzić do wydania odmiennego prawomocnego orzeczenia. W skrajnych przypadkach prawomocny wyrok w danej sprawie może zapaść kilka lat po wydaniu wyroku w I instancji, zaś w świadomości społecznej utrzymać może się jedynie pierwsze rozstrzygnięcie, okraszone dodatkowo opinią dziennikarza, która w kontekście finalnego orzeczenia może okazać się krzywdząca dla oskarżonego. Z drugiej strony dziennikarze posiadają również normy etyczne, które zobowiązują ich do rzetelnego przekazywania informacji i wydaje się, że przy zachowaniu odpowiedniej rozwagi możliwe jest dostosowanie przekazów medialnych do wszelkich standardów wynikających z opisanych na gruncie niniejszego artykułu przepisów krajowych, jak i tych o randze międzynarodowej.

Podsumowując, należy więc stwierdzić, że w polskim ustawodawstwie znajdują się regulacje, które gwarantują poszanowanie podstawowych zasad procesu karnego, potrzebę informowania społeczeństwa przez media na temat spraw budzących zainteresowanie oraz ochronę praw wszystkich uczestników postępowania. Jednakże z uwagi na zapewnienie większej ochrony wszystkim uczestników postępowania zasadna byłaby nowelizacja art. 357 § 5 k.p.k. w ten sposób, by sąd miał możliwość zarządzenia opuszczania sali przez przedstawicieli środków masowego przekazu również w sytuacji, w której ich obecność mogłaby oddziaływać krępująco nie tylko na świadka, lecz także pozostałych uczestników postępowania.

RELACJONOWANIE PRZEZ MEDIA PRZEBIEGU PROCESU KARNEGO – ZAGADNIENIA WYBRANE

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest analiza przepisów związanych ze standardami relacjonowania procesów karnych przez media oraz odpowiedź na pytanie, czy obowiązujące w Polsce ramy prawne uwzględniają poszanowanie podstawowych zasad procesu karnego, jakimi są domniemanie niewinności i jawności rozprawy, potrzeba informowania społeczeństwa przez media na temat spraw budzących zainteresowanie oraz ochrona praw wszystkich uczestników postępowania. Z uwagi na fakt, że z roku na rok mass media coraz częściej zajmują się przekazywaniem

informacji na temat procesów skupiających zainteresowanie społeczeństwa niniejszy artykuł stanowi istotne opracowanie z punktu widzenia praktyki, które odwołuje się zarówno do przepisów ustawy z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, jak i ustawy z 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe. W pierwszej kolejności omówione zostały zasada domniemania niewinności oraz zasada jawności z odwołaniem nie tylko do przepisów kodeksu postępowania karnego, lecz także Konstytucji RP i aktów prawa międzynarodowego. Następnie szczegółowo omówiony został art. 357 k.p.k., w którym zawarte zostały zasady uczestnictwa przedstawicieli mediów w rozprawach sądowych, z uwzględnieniem zmian wprowadzonych nowelizacją z 5 sierpnia 2016 r. Zmiana przepisów miała istotny wpływ na ułatwienie możliwości relacjonowania przez dziennikarzy poszczególnych procesów, w szczególności tych, które cieszyły się dużym zainteresowaniem w społeczeństwie. Jednocześnie wpłynęło to pozytywnie na realizację zasady jawności rozprawy. W kolejnej części artykułu omówiony został art. 13 pr. pras., w którym został zawarty zakaz wypowiadania opinii co do rozstrzygnięcia w postępowaniu sądowym przed wydaniem orzeczenia w I instancji oraz publikacji wizerunku i innych danych osobowych osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe, jak również świadków i pokrzywdzonych. Zwieńczenie artykułu stanowią wnioski autorki dotyczące omawianych przepisów.

MEDIA REPORTING OF CRIMINAL PROCEEDINGS: SELECTED ISSUES

Summary

The aim of this paper is to analyse the regulations related to the standards of reporting in the media of criminal proceedings and to answer the question of whether the legal framework in force in Poland respects the basic principles of the criminal process, such as presumption of innocence and the public nature of the proceedings, the need for the media to inform the public about cases of interest, and protection of the rights of all the parties to the proceedings. Year by year the media is providing more and more information on proceedings that attract public interest, which makes this paper an important study from the practical point of view. This paper considers the provisions of *Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego* (the Criminal Code of Conduct Act of 6 June 1997) and of *Ustawa z 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe* (the Press Law Act of 26 January 1984). First, it discusses the principle of presumption of innocence and the principle of open proceedings, with reference to the provisions of the Code of Criminal Procedure as well as to the Constitution of the Republic of Poland and acts of international law. Next, it gives a detailed discussion of Article 357 of the Code

of Criminal Procedure, which prescribes the rules for the attendance of media representatives in proceedings, taking into account the amendment of 5 August 2016. This amendment has made it easier for journalists to report on individual proceedings, especially ones that generate a considerable amount of social interest. It has also had a beneficial effect on the implementation of the principle of open proceedings. The next part of the paper discusses Article 13 of the Press Law, which prohibits the publication of opinions on the outcome of the proceedings before the court of first instance issues its verdict, and the public dissemination of photographs and other visual representations and personal data of defendants, witnesses and victims. The paper closes with my conclusions regarding these provisions.

Słowa kluczowe: polskie postępowanie karne; polskie prawo prasowe; media; dziennikarze; etyka dziennikarska.

Keywords: Polish criminal procedure; Polish press law; the media; journalists; the ethics of journalism.

Literatura

- AUGUSTYNIAK A., *Komentarz do art. 13*, [w:] *Prawo prasowe. Komentarz*³, red. B. KOSMUS, G. KUCZYŃSKI, Warszawa 2018, «Legalis», teza V.D.5.
- BRZOWSKA-PASIEKA M., *Komentarz do art. 13*, [w:] M. OLSZYŃSKI, J. PASIEKA, M. BRZOWSKA-PASIEKA, *Prawo prasowe. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2018, «Lex», teza 1.
- BRZOWSKI S., *Rejestracja rozprawy głównej przez przedstawicieli środków masowego przekazu (art. 357 k.p.k.)*, «Palestra» 3/2018, s. 52-61.
- BRZOWSKI S., *Zezwolenie na utrwalenie obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy głównej przez przedstawicieli środków masowego przekazu*, «Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej» 3/2017, s. 79-101.
- DRAJEWICZ D., *Postępowanie karne przed sądem I instancji w świetle ustaw nowelizujących z 11.3.2016 r. i 10.6.2016 r.*, «Monitor Prawniczy» 2/2017, s. 67-78.
- FLORCZAK-WĄTOR M., *Komentarz do art. 42*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*², red. P. TULEJA, Warszawa 2023, «Lex», teza 1.
- GOLIK C., *Pozaprocesowe skutki przedstawienia zarzutu popełnienia przestępstwa*, «Prokuratura i Prawo» 6-7/2019, s. 81-137.
- GRUBALSKA A., *Sprzeciwienie się prokuratora a sprzeciw w procesie karnym*, «Przegląd Sądowy» 4/2020, s. 47-59.
- JARZĘCKA-SIWIK E., *Ograniczenie dostępu do informacji publicznej o przebiegu postępowania karnego*, «Prokuratura i Prawo» 3/2005, s. 74-95.
- JASIŃSKI W., *Komentarz do art. 357 [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. SKORUPKA, Warszawa 2023, «Legalis», teza nr III.3.

- KAKAREKO K., SOBCZAK J., *Ramy prawne działalności sprawozdawców sądowych w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*, «Studia Medioznawcze» 4/2020, s. 767-807.
- KICIOR B., *Po co nam media – po co my mediom? Funkcje i oddziaływanie mediów masowych w społeczeństwie*, «Konteksty Społeczne» 6.11/2018, s. 55-63.
- KOLENDOWSKA-MATEJCZUK M., *Publikowanie w mediach danych osobowych i wizerunku osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze pod kontrolą sądu. Zmiany w prawie prasowym*, «Palestra» 5-6/2012, s. 93-100.
- KOPER R., *Jawność rozprawy głównej w procesie karnym w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego z 2016 roku*, «Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny» 2/2018, s. 75-87.
- KOPER R., *Zakres obowiązywania zakazu prasowej publikacji danych osobowych i wizerunku a proces karny (cz. II)*, «Palestra» 9-10/2005, s. 44-57.
- KOSMATY P., *Sprawozdawczość sądowa w świetle prawa prasowego*, «Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały» 1.20/2017, s. 71-93.
- KULESA C., *Komentarz do art. 357, [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz³*, red. K. DUDKA, Warszawa 2023, «Lex», teza nr 7.
- KWARCIANA K., *Jawność postępowania karnego z perspektywy bezpieczeństwa prawnego w świetle nowelizacji art. 357 k.p.k. z dnia 10 czerwca 2016 roku*, «Roczniki Nauk Prawnych» 2/2017, s. 61-75.
- LIS W., *Komentarz do art. 13, [w:] W. LIS, P. WIŚNIEWSKI, Z. HUSAK, Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2012, «Legalis», teza VII.1.
- ŁOSZEWSKA-OŁOWSKA M., *Komentarz do art. 13, [w:] Prawo prasowe. Komentarz*, red. M. ZAREMBA, Warszawa 2018, «Lex», tezy I.1, I.2.
- MORGAŁA D., *Ujawnienie danych osobowych i wizerunku sprawcy przestępstwa*, «Prokuratura i Prawo» 3/2013, s. 78-95.
- MORGAŁA D., *Zezwolenie na ujawnienie wizerunku osoby, przeciwko której toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe*, «Przegląd Sądowy» 2/2014, s. 106-119.
- RAJKOWSKA M., *Ochrona wizerunku i nazwiska osoby skarżonej w polskim prawie prasowym*, «Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego» 3/2019, s. 204-210.
- SIOSTRZONEK-SERGIE A., *Udział przedstawicieli mediów w jawnej rozprawie a prawo do prywatności pokrzywdzonego*, «Palestra» 11/2017, s. 56-66.
- SKORUPKA J., *Komentarz do art. 5, [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz⁶*, red. J. SKORUPKA, Warszawa 2023, «Legalis», teza nr I.A.1.
- SKORUPKA J., *Komentarz do art. 355, [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz⁶*, red. J. SKORUPKA, Warszawa 2023, «Legalis», teza nr I.2.
- SMARDZ E., *Zasada domniemania niewinności a dziennikarska sprawozdawczość sądowa*, «Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych» 1/2021, s. 33-45.
- SOWAŁA M., *Osoba podejrzana w polskim procesie karnym, czyli gdy niepewność jest gorsza od najgorszej prawdy. Analiza zagadnienia w świetle dyrektywy*

- Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 oraz w ujęciu wiktymologicznym*, «*Studia Prawnoustrojowe*» 50/2020, s. 413-426.
- SOWAŁA M., *Udział mediów w rozprawie w procesie karnym jako wyraz społecznej kontroli wymiaru sprawiedliwości*, «*Palestra*» 1/2024, s. 72-89.
- STEFAŃSKI R.A., ZABŁOCKI S., *Komentarz do art. 357*, [w:] *Kodeks postępowania karnego*, III: *Komentarz do art. 297-424*, red. R.A. STEFAŃSKI, S. ZABŁOCKI, Warszawa 2021, «Lex», teza nr 6.
- ŚWIECKI D., *Komentarz do art. 357*, [w:] B. AUGUSTYNIAK, K. EICHSTAEDT, M. KURROWSKI, D. ŚWIECKI, *Kodeks postępowania karnego*, I: *Komentarz aktualizowany*, red. D. ŚWIECKI, Warszawa 2023, «Lex», teza nr 11.
- TOMKIEWICZ M., *Udział przedstawiciela społecznego w procesie karnym*, «*Prokuratura i Prawo*» 7-8/2012, s. 107-121.
- WARECKA K., *Strasburg: losowy wybór dziennikarzy wpuszczonych na salę rozpraw nie ogranicza wolności wypowiedzi. Axel Springer AG przeciwko Niemcom – decyzja ETPC z dnia 13 marca 2012 r., skarga nr 44585/10*, «Lex/el.» 2014.
- WAŻNY A., *Komentarz do art. 357*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. SAKOWICZ, Warszawa 2023, teza nr II.1.
- WIKTORZAK K., *System ochrony świadka w polskim procesie karnym*, s. 26, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/7653/1/K_Wiktorzak_System_ochrony_swiadka_w_polskim_procesie_karnym.pdf
- ZIMNA M., *Publiczność rozprawy w postępowaniu karnym a jej ograniczenia w związku z ogłoszeniem stanu epidemii*, «*Ius Novum*» 2/2021, s. 95-112.